

אגדת היום

עיונים ומחשבות סביב אגדות הגמרא בדף היומי

מנחות מג | מאה ברכות

מה יש ביום רגיל שאין ביום כיפור?

מי שמכיר את אמרתו זו של רבי מאיר, וכן את ההלכה המקבלת אותה כפסיקה מחייבת, עשוי להיזכר בה במיוחד ביום כיפור. לרוב איננו צריכים להתאמץ כדי לברך מאה ברכות ביום – התפילות כוללות בתוכן עשרות ברכות, ומצטרפות אליהן ברכות הנהנין שנאמרות במשך היום לפני ואחרי האכילה והשתייה. אולם האמרה נעשית קשה ליישום בייחוד ביום כיפור – תפילת העמידה כוללת שבע ברכות ולא תשע עשרה כמו ביום חול, ובניגוד לשבת, אין סעודות וארוחות ביניים שיכולות להשלים את הפער. באופן שנשמע אבסורדי מעט, היום הקדוש בשנה הוא היום שבו מברכים את כמות

תניא, היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר: ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך. רב חייא בריה דרב אויא בשבתא וביומי טבי טרח וממלי להו באיספרמקי ומגדי.

הברכות הקטנה ביותר בשנה. לאחר מכן מגיע יום חול רגיל, ובו אנו יכולים לברך את מלוא הברכות ואף יותר. לפני שנעסוק בתופעה מעניינת זו, ננסה לעמוד מעט על דבריו של רבי מאיר. רבי מאיר תולה את דבריו באחד הפסוקים הבולטים בספר דברים: "ועתה ישראל", פונה משה לעם ישראל, "מה ה' א-להיך שאל מעמך, כי אם ליראה את ה' א-להיך, ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו, ולעבד את ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים י יב). לפי הפסוק, הקדוש ברוך הוא מבקש "רק" שנירא אותו, נאהב אותו ונעבוד אותו. רבי מאיר לוקח את המילה הקצרה "מה", שבאופן פשוט באה לצמצם את הציפיות של הקדוש ברוך הוא מאתנו, והופך אותה למילה "מאה" (רש"י). ההבדל בין "מה" ל"מאה" הוא תהומי: מדבר של מה בכך, הדרישה האלוקית הופכת לגדולה, עצומה, כוללת בתוכה מאה דרישות. למעשה, הפסוק עצמו מעורר תמיהה. חז"ל ופרשנים רבים כבר העלו את השאלה המתבקשת: לירא את ה', ללכת בכל דרכיו, לאהוב אותו ולעבוד אותו בכל לב ונפש – זה שום דבר? על שאיפת ענק כזאת אפשר לומר "נו, מה בסך הכל ה' מבקש ממך...?" תשובות רבות ניתנו לשאלה זו, וייתכן שגם רבי מאיר בא להתמודד עמה: כשמשה רבנו אומר "מה ה' אלוקיך שואל מעמך", טמונה בדבריו גם האמירה "מאה ה' אלוקיך שואל מעמך". הדרישה האלוקית כפולת פנים היא – מצד אחד פעוטה ופשוטה, ומצד שני מרובה ומורכבת.

הדרישה לברך מאה ברכות ביום מרובת פרטים, אבל פשוטה לקיום. היא דורשת מאדם לחיות את חייו, ואותם לקשר לקדוש ברוך הוא על ידי הברכות. היא דורשת מהאדם להתמודד מול צרכיו ואתגריו, ועליהם לבקש בברכות התפילה. באופן זה הוא יממש באופן מעשי את האהבה, היראה וההליכה בדרכי ה'. המהר"ל מדגיש כי רבי מאיר אינו משנה את כוונת חז"ל, אלא נותן להם ביטוי ממשי: הרוצה לממש את יראת ה' במעשים – יברך על כל חוויות החיים במשך היום, וכך יבנה בקרבנו את היראה. המהר"ל מתמקד ביראה, אך נראה שאפשר להרחיב את העיקרון גם לגבי יתר מרכיבי הדרישה שבפסוק. כל עוד לא יהיה ביטוי מעשי לשאיפות הגדולות – באמת לא נוכל להבין איך משה אומר לנו "מה ה' אלוקיך שואל מעמך", הרי מדובר בנטל ענק וכבד מנשוא; אבל כאשר אנו לומדים לרפד את כל מהלך חיינו השגתיים בברכות, הברכות המרובות יוצרות דרך חיים אחת, שאפשרי ללכת בה.

ההקשר של האמרה בגמרא מוסיף לה משמעות: לאחר מימרות שמתארות כיצד האדם מוקף במצוות, באה אמרתו של רבי מאיר. כיוון שרבי מאיר אינו מדבר על תפילין או על ציצית, נראה שהקשר בין האמרות הוא הקפת האדם במצוות. התפילין, הציצית והמזוזה מקיפות את המרחב הפיזי של האדם, ומאה הברכות מקיפות את מרחב החיים הכולל שלו. מבחינה זו, כפי שמציינת הגמרא, יש יתרון מסוים לימות החול על השבת. ככל שהיום קדוש יותר, האדם מצמצם בו את מרחב חייו, כיוון שהוא אינו עוסק בעבודתו ובענייני העולם הזה. בפועל, חסרות לו הרבה ברכות מכיוון שהוא מתפלל על צרכיו, אלא מתנתק מהם ומתרכז בקדושת היום. רק המפגש עם העולם הזה מכיוון אחר, דרך הנאה מטעמים ומריחות, מאפשר לו להשלים מאה זוויות של מפגש מקיף עם ה'. יום הכיפורים (שאינו מצוין בגמרא) קדוש עוד יותר, ובהתאם גם מרחב החיים של האדם מצטמצם בו עוד יותר, והוא פוגש את ה' רק באופן מסוים אחד. גבוה ומרומם, אבל אחד. דווקא כשהאדם יוצא אל מרחבי החיים המגוונים והעשירים – ומברך עליהם, הוא זוכה להיות מוקף במפגשים עם ה', ולעבוד אותו בכל הלב והנפש.